

Pogrzeby humanistyczne w Norwegii

Autorzy: **Vinjar Tufte, Yngvild Kvaale**

Tłumaczenie: **Przemysław Piel**

HEF — Organizator ceremonii humanistycznych

Norweskie Stowarzyszenie Humanistyczne [1] jest powstałą w roku 1956 organizacją światopoglądową humanistów norweskich, obecnie posiadającą siedemdziesiąt jeden tysięcy członków w dziewiętnastu oddziałach terenowych podzielonych na sto dwadzieścia ośrodków lokalnych na terenie całej Norwegii.

Już na samym początku istnienia stowarzyszenia jego członkowie uznali za istotną potrzebę oferowania społeczeństwu w pełni wartościowych ceremonii humanistycznych mających towarzyszyć najważniejszym chwilom w życiu człowieka. Dziś w Norwegii organizowane są humanistyczne uroczystości nadania imienia, konfirmacje, śluby oraz wstąpienia w związki partnerskie, a także pogrzeby. Około siedemdziesięciu procent działalności HEF zajmują ceremonie humanistyczne. Ich nadrzędnym celem jest wzmacnianie w społeczeństwie idei i wartości związanych z humanizmem.

Pośród członków Norweskiego Stowarzyszenia Humanistycznego określających się jako humaniści, znaleźć można ateistów, agnostyków, ewolucjonistów, naturalistów i wolnomyślicieli. Samo stowarzyszenie stało się silną organizacją, której głos jest respektowany w przestrzeni publicznej. Powodem takiego stanu rzeczy jest przede wszystkim jego światopoglądowa forma.

Przy wyborze ceremonii humanistycznej decydującą rolę odgrywają osobiste poglądy i wartości poszczególnych osób. Oferowane przez HEF ceremonie, to przede wszystkim sposób wyrażenia swoistej tożsamości światopoglądowej. Możliwość wyboru alternatywy sprawia że ceremonie humanistyczne są realnym wkładem w wolność światopoglądową Norwegii.

Historia

Norweskie Stowarzyszenie Humanistyczne przez wszystkie lata od początku swego istnienia pracuje nad wdrożeniem i rozwojem wspomnianych ceremonii. Przypadek pogrzebów jest jednak szczególny, gdyż w Norwegii istnieje silna ponad tysiącletnia tradycja związana z kulturalną dominacją chrześcijaństwa, dlatego też potrzeba wielu pokoleń, by otrzymać równie wartościową i ogólnie dostępną alternatywę dla pochówku kościelnego.

W roku 1969 norweski parlament zniósł artykuł 2-10-1 ustanowiony przez króla Chrystiana V w 1687 roku, który gwarantował kościelny monopol na pogrzeby. Prawo to zostało w roku 1970 zastąpione ustawą o związkach wyznaniowych, która dopuściła pogrzeby bez obecności pastora i rzucania ziemi na trumnę, również dla zmarłych członków kościoła państwowego. [2] Reforma ta dała Norwegom wolność w wyborze ceremonii pogrzebowych.

W początkach lat 60-tych XX w. HEF zaczęło pomagać norweskim rodzinom przy organizacji pogrzebów świeckich. W 1981 r. odbył się pierwszy kurs przygotowawczy dla mistrzów ceremonii. Obecnie organizuje się coroczne kursy zaś stowarzyszenie posiada 150 certyfikowanych mistrzów w całym kraju.

Ogólna liczba zgonów w Norwegii wynosi ok. 42 tys., z czego mistrzowie HEF pomagają przy organizacji ok. 500 pochówków humanistycznych rocznie. Połowa zmarłych to członkowie HEF, reszta to członkowie norweskiego kościoła państwowego (Kościół ewangelicko-luterański). Co roku umiera około pięciuset członków Norweskiego Stowarzyszenia Humanistycznego, z czego tylko połowa chowana jest w zgodzie z wartościami humanistycznymi. Resztę chowa się w obrządku chrześcijańskim. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest prawodawstwo norweskie, które faworyzuje krewnych mogących decydować wbrew woli zmarłego.

Liczba pogrzebów humanistycznych organizowanych przez HEF wzrasta obecnie w tempie 10-15% rocznie. W badaniu opinii społecznej przeprowadzonym w 2004 roku przez Norsk Statistikk 37% respondentów odpowiedziało twierdząco na pytanie, czy rozważali możliwość pochówku cywilnego/humanistycznego. [3]

Organizacja pogrzebu

HEF opracowało własny system kursów oraz selekcji na mistrzów ceremonii celem zapewnienia najwyższej jakości organizowanych pogrzebów. Kandydatów do kursu dobiera się wstępnie spośród członków stowarzyszenia wykazujących odpowiednie predyspozycje — na tym etapie za selekcję odpowiedzialne są ośrodki lokalne. Mistrzami zostają tylko te osoby, które z powodzeniem przejdą kurs organizowany przez najbardziej doświadczonych i kompetentnych mistrzów ceremonii. Program kursu, łącznie z treścią wykładów jest ściśle ustalony tak by zapewnić jednolity poziom kształcenia. Całość trwa cztery wieczory w tygodniu plus całą sobotę, ewentualnie piątkowy wieczór plus cały weekend; w sumie dziewiętnaście godzin. Tematyka zajęć, by wymienić kilka najważniejszych obszarów, obejmuje: predyspozycje mówcy, rozmowę z rodziną zmarłego, pisanie mowy, planowanie ceremonii, wykład nt. relevantnych przepisów prawnych, cele i postulaty HEF, ćwiczenie roli mistrza ceremonii i logistyczną organizację pogrzebu. Prowadzący kurs zatwierdzają nowego mistrza na podstawie ćwiczeń z rozmowy z rodziną zmarłego, wygłoszenia własnej mowy żałobnej oraz na podstawie oceny z całego kursu.

Stowarzyszenie opracowało także własny wewnętrzny podręcznik dla mistrzów, zawierający między innymi przegląd najczęściej wykorzystywanych w ceremoniach humanistycznych wierszy, piosenek i muzyki.

Mistrzowie ceremonii pomagają krewnym zmarłych organizując całość pochówku. Od prowadzącego ceremonię wymaga się dużego zaangażowania. W grę wchodzi spotkanie z rodziną (najczęściej wieczorem) i rozmowa o zmarłym, dalsze przygotowanie mowy żałobnej i całości wydarzenia, a także udzielanie rad i odpowiadanie na różne pytania. Kontakt jest niezbędny, by ceremonia następnego dnia przebiegała bez problemów. Mówca pogrzebowy powinien też być dyspozycyjny, musi się liczyć z potrzebą brania od czasu do czasu urlopu, tak by dobrze spełniać swoją funkcję społeczną. Potrzebna jest tutaj wyrozumiałość pracodawcy.

Mówca potrzebuje od dziesięciu do dwudziestu godzin, by przygotować ceremonię. Otrzymuje za to wynagrodzenie w wysokości 2000 koron norweskich, mające pokryć jego wydatki oraz ewentualnie utraconą pensję. Członkowie HEF oraz ich dzieci są zwolnieni z opłat za ceremonię, w pozostałych przypadkach stowarzyszenie wystawia fakturę na 2500 koron.

Fundament humanistyczny

Humanizm jako światopogląd stawia człowieka w centrum, podkreśla jego jednostkową wartość, niezależność, nietykalność oraz wewnętrzną godność. Humanistyczne postrzeganie rzeczywistości, etyka oraz pojęcie człowieka oparte są na rozumie i doświadczeniu, racjonalnym myśleniu i empatii, a także człowieczeństwie.

Pogrzeb humanistyczny jest podniosłą i poważną uroczystością mającą uczcić pamięć o zmarłym. Wybiera się go najczęściej zgodnie z wolą zmarłego, lub też na życzenie rodziny która uważa taki pochówek za sposób oddania najwyższego honoru. Forma pogrzebu ma dla wielu ogromne znaczenie, w tym też zakresie rodzina ma tak naprawdę realną możliwość okazania respektu poglądom zmarłego oraz zwykłej szczerości wobec innych ludzi, którzy znali daną osobę i wiedzieli jakie wartości były jej bliskie.

Prośba o zorganizowanie przez HEF pogrzebu humanistycznego wiąże się z akceptacją przez zainteresowaną stronę pewnych istotnych warunków. Na wstępie zakłada się, że pochówek będzie humanistyczny, gdyż tylko takie są w ofercie stowarzyszenia. Jako że HEF nie jest organizacją neutralną światopoglądowo a tym bardziej komercyjnym przedsiębiorstwem idą za tym pewne naturalne konsekwencje. Po pierwsze stowarzyszenie zastrzega sobie prawo do wzmianki o sobie w programie ceremonii, a także do

informacji o jej humanistycznym charakterze. W praktyce oznacza to, że niedopuszczane są wątki religijne, zarówno w zakresie doboru oprawy artystycznej i wizualnej jak i miejsca uroczystości, np. w obrębie kościoła. W przypadku jakichkolwiek odstępstw od powyższych zasad mistrz ceremonii ma obowiązek wyjaśnić uczestnikom powody takiej, a nie innej formy uroczystości.

Humanistyczny światopogląd można podkreślić na różne sposoby poprzez ogólne sformułowania w mowie żałobnej. Zupełnie naturalnym jest powiedzieć np., że *życie toczy się tu i teraz* lub *człowiek jest naszą jedyną nadzieją*. W ten sposób zawiera się w mowie centralne punkty humanizmu bez potrzeby ich specjalnego akcentowania. Nie mówi się też wprost, że humanizm był bliski zmarłemu, jednakże wspomina się o tym tak, by wniosek nasuwał się samoistnie, tak by każdy wiedział, że humanistyczne wartości były wyraźnie widoczne w postępowaniu zmarłego.

Wybór pogrzebu humanistycznego

Wnioski o zorganizowanie pochówków humanistycznych wpływają do lokalnych oddziałów HEF bezpośrednio z zakładów pogrzebowych na życzenie rodzin zmarłych. Miejscowy oddział stowarzyszenia przekazuje zlecenie jednemu ze swoich mistrzów ceremonii, który niezwłocznie kontaktuje się z rodziną celem przeprowadzenia wywiadu o zmarłym i skonsultowania oprawy artystycznej. Następnie pisze mowę żałobną, którą przedstawia krewnym w odpowiednim czasie, umożliwiającym poprawki przed pogrzebem.

Na całość ceremonii składają się uzgodnione wcześniej z krewnymi: program, mowa żałobna oraz rola mówcy jako mistrza ceremonii. Mówca z reguły współpracuje przez cały czas z zakładem pogrzebowym. Przed pochówkiem ma obowiązek zapoznać wszystkich zainteresowanych ze szczegółowym programem. Szczególnie istotne jest poinformowanie o nim pracowników zakładu pogrzebowego, rodziny, muzyków i wszystkie osoby pragnące wygłosić własne mowy pożegnalne bądź złożyć wieńce.

W przypadku jeżeli najbliższa rodzina zdecydowała się samodzielnie wygłosić tę część mowy żałobnej, która bezpośrednio dotyczy życia zmarłego, mistrz HEF może ograniczyć swój występ do bardziej ogólnej mowy. Po zakończeniu ceremonii może w imieniu najbliższych podziękować przybyłym za uczestnictwo, a także udzielić dodatkowych informacji o ewentualnej stypie, złożeniu urny do grobu, rozrzuceniu prochów itp. Może też poprosić o ewentualne darowizny na wybrany cel charytatywny jako alternatywę dla wieńców.

W przypadku gdyby rodzina zażyczyła sobie w pełni prywatnej ceremonii, mistrz HEF może udzielić jej tylko niezbędnych wskazówek i sam nie musi uczestniczyć w uroczystościach.

Miejsce ceremonii — byle nie kościół

Na wsi i w małych gminach znalezienie właściwego odpowiednio dużego i neutralnego światopoglądowo lokalu, w którym można by godnie uczcić pamięć zmarłego może okazać się nie lada wyzwaniem. Zdarzyć się więc może, że rodzina będzie zmuszona wynajmując pomieszczenia kościelne jako jedyne odpowiednie. W takich szczególnych przypadkach HEF decyduje się zrobić wyjątek od swych reguł, by pomóc rodzinie mimo wszystko.

Powyższa sytuacja doskonale jednak obrazuje wielki problem społeczeństwa norweskiego. Prawo do godnego pochówku w zgodzie z wyznawanymi poglądami dla ludzi niereligijnych oznacza przede wszystkim możliwość przeprowadzenia uroczystości w miejscu niezdobionym ornamentyką religijną! Przeprowadzenie zaś ceremonii humanistycznej dla zadeklarowanego humanisty w religijnie upiękuszonym pomieszczeniu można odczytać jako obrazę zmarłego, co tylko jeszcze bardziej zwiększa cierpienie jego rodziny. Niestety, chęć uniknięcia takich przykrości jest częstym powodem wyboru przez krewnych członków HEF uroczystości *stricte* religijnych. Ludzie nie wąż się walczyć z kościołem w tak trudnych momentach jak śmierć ukochanej osoby.

Zapewnienie równych praw do godnego pochówku niezależnie od wiary i światopoglądu zmarłych jest wielkim wyzwaniem dla władz Norwegii i zapewne też wielu innych państw. Norweskie Stowarzyszenie Humanistyczne ciężko pracuje na arenie politycznej, by poprawić tę sytuację. Ostatnio zauważamy zmiany idące w dobrym kierunku, zachodzą one jednak zbyt wolno, a my jesteśmy bardzo zniecierpliwieni!

Program ceremonii

Głównym zadaniem mówcy pogrzebowego jest pomóc rodzinie z pogrzebem humanistycznym

wedle jej życzeń i potrzeb. Program kształtuje się na podstawie typowych dla tego typu pochówku elementów, o których informuje mistrz, a także nowych pomysłów wychodzących naprzeciw oczekiwaniom krewnych.

Ceremonia niekoniecznie musi być odprawiana w tradycyjnym pomieszczeniu, równie dobrze nadają się do tego prywatne domy, ogrody, łono natury, sale konferencyjne, aule szkolne, sale gimnastyczne, domy kultury, ratusze itp. Pamiętać należy, by miejsce takie było odpowiednio duże i wpasowywało się w ramy uroczystości humanistycznej. Warto też uprzednio sprawdzić, czy lokal posiada dodatkowe udogodnienia dla niepełnosprawnych i czy trumna może zostać wyniesiona w łatwy i godny sposób.

By nadać ciszy bardziej osobisty charakter, można wykorzystać w tle lubiane przez zmarłego fragmenty muzyki, poezji bądź pieśni. Nie ma jednak żadnych ścisłych reguł i formalnych wymogów co do samego przebiegu ceremonii. Jej program może być różnorodny, dłuższy lub krótszy w zależności od potrzeb, tak by zebrani mogli poczuć wzniosłość i znaczenie chwili.

Krewni jak najbardziej mogą mieć rozmaite życzenia co do ilości punktów programu i jego długości. Całość otrzymuje piękną oprawę, w pobliżu powinien też zawsze znajdować się międzynarodowy symbol humanizmu — w przeciwieństwie do chrześcijańskiego krzyża. Mistrz powinien umieć poprowadzić ceremonię w taki sposób, by była albo skromna, tj. muzyka — mowa — muzyka, albo bogatsza i pełna ekspresji, jak poniższy przykład, który odzwierciedla typowe preferencje Norwegów w zakresie takich ceremonii, zaś przedstawione elementy uważane są powszechnie za bardzo podniosłe.

Muzyka przy wejściu (ludzie wchodzą,

cicha muzyka w tle — wybrane kawałki, organy lub CD...)

Początek ceremonii wewnątrz lokalu

Saksofon (lub CD lub organy...) „SÍ skimrande var aldriġ havet” (E. Taube) w wykonaniu... (zob. obok)

Wiersz "Í vere i livet" (H.M. Vesaas), czytany przez...

Pieśń solo "Jeg vil tacka livet" (B.Lhman/V.Parra) w wykonaniu...

Wspólny śpiew "Din tanke er fri" (A. Cranner/ niemiecka pieśń ludowa) tekst załączony do programu

Mowa żałobna Vinjar Tufte z Norweskiego Stowarzyszenia Humanistycznego

Saksofon „[Ut mot havet](http://www.youtube.com/watch?v=t7R84mk6y4I)” (<http://www.youtube.com/watch?v=t7R84mk6y4I>) (E.F. Brćin) w wykonaniu...

Wspomnienia Rodzina, przyjaciele i in.

Pieśń solo „[I ensomme stunde](http://www.youtube.com/watch?v=OcIAHL6sfUU)” (<http://www.youtube.com/watch?v=OcIAHL6sfUU>) (O. Bul/M.J. Monrad) w wykonaniu...

Minuta ciszy Wszyscy wstają / (ewentualnie) trumna znika w krematorium

Saksofon „[Viren](http://www.youtube.com/watch?v=5-fpi-rxQ8M)” (<http://www.youtube.com/watch?v=5-fpi-rxQ8M>) (E. Grieg) w wykonaniu...

Koniec ceremonii

Podziękowania za uczestnictwo Mistrz ceremonii

Trumna jest wynoszona do karawanu. Kondolencje dla rodziny zmarłego.

Rola mistrza ceremonii

Mówca w roli mistrza ceremonii jest osobą, która w imieniu krewnych zmarłego decyduje o przebiegu uroczystości. Przydziela on zadania pomocnikom, konsultuje przebieg pogrzebu z pracownikami zakładu pogrzebowego. Obowiązkiem mówcy jest doglądanie całej ceremonii i zapewnienie bezpieczeństwa i spokoju rodzinie oraz pozostałym uczestnikom.

Wedle potrzeb mistrz musi dawać niewidoczne znaki wszystkim zaangażowanym w organizację uroczystości. W pogrzebie nie uczestniczy konferansjer, wszyscy obecni otrzymują wydrukowany program z opisanymi punktami. Z reguły całość powinna przebiegać samoczynnie, mistrz dyskretnie trzyma się planu.

W przypadku pochówku w ziemi, ceremonię kontynuuje się po przeprowadzeniu trumny pod grób. Całość wieńczą wiersze lub muzyka grana w trakcie opuszczania trumny. W tym miejscu pogrzeb się kończy, mistrz ceremonii składa kondolencje rodzinie.

W przypadku kremacji złożenie urny do grobu musi nastąpić w ciągu sześciu miesięcy, inaczej, zgodnie z norweskim prawem pochówkowym prochy zostaną rozsypane na łonie natury. Mówcy HEF mogą służyć radą i pomocą w przygotowaniu krótkich form ceremonialnych towarzyszących składaniu urny lub rozsypywaniu prochów.

Z doświadczenia wynika, że większość zebranych zwykle nie pamięta co mówi się w trakcie pogrzebu, dlatego po zakończonej uroczystości rodzina często otrzymuje kopię mowy żałobnej. Krewni bardzo cenią sobie możliwość powrotu po latach do treści takiego dokumentu. Pomaga on też nierzadko ulżyć w cierpieniu.

Zakończyć życie z godnością

Bycie mistrzem jest niezmiernie wartościowym, spełniającym i odpowiedzialnym zadaniem. Niestety oznacza ono również nieustanny kontakt z ludźmi w sytuacjach kiedy stawiamy sobie trudne egzystencjalne pytania. Kim był ten człowiek? Co się z nim stało? Jakie wartości i poglądy były mu bliskie? Czy poradzę sobie z odpowiedzią na nie w trakcie ceremonii?

Pogrzeb humanistyczny musi dawać poczucie logicznej spójności, kiedy w grę wchodzi teoria poznania, etyka i estetyka.

Przełomowe momenty w życiu każdego człowieka wiążą się w Norwegii z silną tradycją rodzinną i społeczną. Poprzez pogrzeb humanistyczny HEF wychodzi naprzeciw ludzkiej potrzebie zadośćuczynienia tradycji, która znaczy niezmiernie dużo. HEF szczególnie ceni sobie szczerść. Zmarli żyli jak humaniści i w ten sam sposób pożegnali się z życiem. Możliwość wyboru przez bliskich ceremonii, która zdaje się być jedyną właściwą dla osoby, która umarła, oraz możliwość osobistego wkładu w jej przygotowanie daje poczucie spełnienia w smutku i żałobie. Dla najbliższych może być pogrzeb humanistyczny cennym doświadczeniem, z którym warto dalej żyć.

*

Tekst jest fragmentem książki „At leve og dø uden religion” (Życie i umierać bez religii) pod red. Erika Bartrama Jensena. Publikacja w Racjonalistie za zgodą redakcji.

Zobacz także te strony:

[Konstytucja Norwegii](#)

Przypisy:

[1] norw. Human-Etisk Forbund

[2] W kwietniu br. rząd norweski przeprowadził gruntowną reformę prawa wyznaniowego w tym zmienił konstytucję rozluźniając więzy między państwem i kościołem na wzór duński. Wszystkie związki wyznaniowe uzyskały równy status. - przyp. tłum.

[3] W 2005 r. HEF zmieniło nazwy wszystkich swoich ceremonii z cywilnych (norw. *borgerlig*) na humanistyczne.

Vinjar Tufte

Doradca ds. ceremonii w Norweskim Stowarzyszeniu Humanistycznym (HEF)

[Pokaż inne teksty autora](#)

Yngvild Kvaale

Szefowa działu ceremonii w Norweskim Stowarzyszeniu Humanistycznym (HEF)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 01-08-2008 Ostatnia zmiana: 25-02-2011)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5990) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5990>)

Contents Copyright © 2000-2011 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2011 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl